

1. ΘΕΜΑ

Απαλοιφή φωνήεντος στα όρια λέξεων

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

*τ' άκουσα, θ' άργησε
βάλ' τα, μάζεψ' τα
θα 'φυγε, τα 'πε
έλα 'δώ, ζέρω 'γώ*

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

Από Α ΚΕΓ, 1 ΕΚΠΑ

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Τα φωνήεντα και τα σύμφωνα της ελληνικής
Αντιστοιχία φθόγγων-γραμμάτων
Τονισμός

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

- (α) Κατά την κατανόηση προφορικού λόγου, αδυναμία εντοπισμού των ορίων των λέξεων και, συνακόλουθα, αδυναμία αντίληψης της σημασίας.
(β) Κατά την παραγωγή προφορικού λόγου, αφύσικες χασμωδίες ή καθυστερήσεις στα όρια λέξεων.
(γ) Κατά την κατανόηση γραπτού λόγου, αδυναμία αναγνώρισης λέξεων που έχουν υποστεί απαλοιφή κάποιου φωνήεντος.

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Γενικά ως απαλοιφή φωνήεντος περιγράφουμε οποιοδήποτε φαινόμενο κατά το οποίο ένα φωνήεν αποβάλλεται – στα όρια λέξεων εν προκειμένω – είτε για την αποφυγή χασμωδίας είτε για άλλους λόγους, ανεξάρτητα αν παραδοσιακά ορίζεται ως «έκθλιψη», «αποκοπή», «έκκρουση» κ.τ.ό. Το φαινόμενο είναι συνηθέστερο στον προφορικό λόγο και σε περισσότερο ανεπίσημα κείμενα.

Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες αποβάλλεται:

- (α) το τελικό φωνήεν μιας λέξης πριν από λέξη που αρχίζει από φωνήεν:

μ' αρέσει, μ' άλλον, τ' άκουσα (<το / τα άκουσα), απ' αλλού

- (β) το τελικό φωνήεν μιας λέξης πριν από λέξη που αρχίζει από σύμφωνο:

πάρ' τα, φέρ' τα, πλήρωσ' τα, απ' την Αθήνα

- (γ) το αρχικό φωνήεν μιας λέξης μετά από λέξη που τελειώνει σε φωνήεν:

σου 'δωσα, τα 'πα, θα 'ρθω, να 'μαστε

- (δ) σπανιότερα, το (άτονο) αρχικό φωνήεν μιας λέξης μετά από λέξη που τελειώνει σε σύμφωνο

τούτος 'δώ, το βλέπεις 'κείνο το σπίτι;

Δε φαίνεται να υπάρχει γενικός κανόνας που να ακολουθείται από όλους τους ομιλητές και πολλά τέτοια φαινόμενα εμφανίζονται μόνο σε συγκεκριμένες δομές, περιβάλλοντα ή και λέξεις. Πάντως, για τις περιπτώσεις χασμωδίας, έχουν προταθεί «κλίμακες αντηχητικότητας», στις οποίες όσο πιο αντηχητικό είναι ένα φωνήεν τόσο λιγότερο πιθανό είναι να απαλειφθεί – βλ., λ.χ., Holton, Mackridge & Φιλιππάκη-Warburton (1999: 22-23), οι οποίοι προτείνουν την κλίμακα $a > o > u > e > i$, και θεωρούν ότι «όταν δύο φωνήεντα συναντώνται στα όρια μορφημάτων ή λέξεων μέσα σε μια φράση, το λιγότερο ηχηρό (αντηχητικό) θα απαλειφθεί, αφήνοντας πίσω το περισσότερο ηχηρό (αντηχητικό)».

Υπάρχουν εξάλλου διαφορές μεταξύ ομιλητών – του ίδιου ή διαφορετικών ιδιωμάτων:

*απ' εδώ – από 'δω
σ' είπα – σου 'πα.*

Οι πιο συχνές περιπτώσεις «έκθλιψης» αφορούν τα εξής:

- τα άρθρα *το* (μόνο πριν από *ο* και *α*), *τα* (μόνο πριν από *α*) και *του* (μόνο πριν από *ου*):

*τ' όνομα, τ' άλλο παιδί
τ' αγόρια
τ' ουρανού*

- τα μόρια *θα* (μόνο πριν από *α*) και *να* (μόνο πριν από *α*):

θ' ακούσω, ν' αφήσω.

- τις αντωνυμίες *με* (με όλα τα φωνήεντα), *σε* (με όλα τα φωνήεντα), *μου* (μόνο πριν από *α*, *ο*, *ου*), *σου* (μόνο πριν από *α*, *ο*, *ου*), *το* (μόνο πριν από *α* και *ο*), *τα* (μόνο πριν από *α*) και *του* (μόνο πριν από *α*, *ο*, *ου*):

*μ' άκουσε, μ' όρκισε, μ' έπιασε, μ' είδε
σ' άκουσε, σ' όρκισε, σ' έπιασε, σ' είδε
μ' αρέσει, μ' όρμηξε, μ' ούρλιαξε
σ' αρέσει, σ' ορμάει, σ' ουρλιάζει
τ' άκουσε, τ' όρκισε
τ' άκουσε
τ' αρέσει, τ' ούρλιαξε*

- τις προθέσεις *με* (με όλα τα φωνήεντα), *σε* (με όλα τα φωνήεντα), *από* (με όλα τα φωνήεντα, αλλά σπανιότερα), *για* (μόνο πριν από το *α*):

*μ' άλλα, μ' όλα, μ' ουρλιαχτό, μ' ένα, μ' ηπειρώτες
σ' άλλα, σ' όλα, σ' ουρλιαχτό, σ' ένα, σ' ηπειρώτες
απ' άλλα, απ' όλα, (απ' ουρλιαχτό, απ' ένα, απ' ηπειρώτες)
γι' άλλα*

Σε αρκετές περιπτώσεις, τα φωνήεντα που εξαιρούνται από τη δυνατότητα «έκθλιψης» είναι δυνατό να απαλειφθούν (με κανόνες «αφαίρεσης») – επιβεβαιώνοντας σε γενικές γραμμές την κλίμακα αντηχητικότητας:

το 'να χέρι
θα 'ρθω, θα 'ξερα
να 'λεγα, να 'μουν
μου 'πιασε, μου 'πε
σου 'φερε, σου 'ρθε
το 'κανε, το 'ξερε
τα 'πιασε, τα 'θελε
του 'δωσε, του 'πε

Η απαλοιφή δε συμβαίνει ποτέ, όταν το πρώτο φωνήεν είναι κάποιο από τα άρθρα *ο, η, οι*:

ο άνθρωπος, η Ελλάδα, οι όμορφοι, οι έξυπνες.

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Η ευκολότερα αντιληπτή περίπτωση για έναν αλλόφωνο μαθητή της ελληνικής θα είναι πιθανότατα η απαλοιφή ενός από δύο όμοια φωνήεντα:

για άλλο → γι' άλλο
με έφεραν → μ' έφεραν
το όνομα → τ' όνομα
τα άκουσα → τ' άκουσα

Όπως φαίνεται όμως και από την τελευταία περίπτωση, πρέπει να γίνει σαφές ότι αυτή είναι μία μόνο πιθανή περίπτωση: δηλαδή, δεν αρκεί να είναι σε θέση ο μαθητής να αναγνωρίσει ότι σε μια τέτοια περίπτωση εμπλέκεται η συγκεκριμένη εκδοχή κάποιας γνωστής λέξης (άρθρου, πρόθεσης, αντωνυμίας ή μορίου) αλλά θα πρέπει να έχει επίγνωση όλων των πιθανών προελεύσεων:

το άκουσα → τ' άκουσα
τα άκουσα → τ' άκουσα

Αξίζει να τονιστούν όλες οι συχνές δομές που εμφανίζουν κάποιο φαινόμενο απαλοιφής τακτικά (δεδομένης ακριβώς της συχνότητάς τους): ιδιαίτερα με την περίπτωση της προστακτικής, είναι πολύ πιθανό οι συγκεκριμένοι τύποι να εμφανίζονται πιο συχνά από τους θεωρητικά πλήρεις τύπους, ειδικά με κλιτικά γ' πρόσωπου: *βάλ' τα, κάν' το, δείξ' το, φέρ' το, δώσ' το*, ενώ αντίθετα στο α' πρόσωπο μπορεί να είναι αδύνατη η απαλοιφή: *δείξε μας, φέρε μου, πλήρωσέ με*.

Σε κάθε περίπτωση λοιπόν, πρέπει να γίνεται προσπάθεια να παρουσιάζονται ταυτόχρονα και οι δύο εκδοχές μιας λέξης που συχνά παρουσιάζει απαλοιφή, δείχνοντας κατά περίπτωση τους αντίστοιχους περιορισμούς. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο να γίνονται επαναλήψεις σε περιπτώσεις που οι δύο εκδοχές παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές:

σ' το 'πα – στο 'πα – σου το είπα
θα σ' το 'χ' αλλάζει – θα στο 'χα 'λλάζει – θα σου το είχα αλλάζει.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

Άρθρα (ΓΓ29)

Προθέσεις (ΓΓ14, ΓΓ15, ΓΓ16, ΓΓ17, ΓΓ18, ΑΤ 45)

Συνδυασμοί του *θα* και του *να* (ΑΤ4, ΑΤ5, ΑΤ16, ΑΤ18, ΑΤ19, ΓΓ31)
Προστακτική (ΑΤ34)

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: 24-26.